

AKKtiv Komlgång i Skåne

Verksamhet:	Barn- och ungdomshabiliteringen Habilitering & Hjälpmedel, Region Skåne
Projektansvarig enhetschef:	Majlis Fransson
Projektets medarbetare:	Leg logoped Emma Gotthardsson emma.gotthardsson@skane.se Leg logoped Kerstin Robertz kerstin.robertz@skane.se
Handledare vid FoU-enheten:	Forsknings- och utvecklingsledare, Med vet, leg logoped Pernille Holck FoU-enheten, Region Skåne
Utgivning:	September 2012
ISBN:	978-91-7261-239-6
Layout:	Ulla Götesson

FoU-enheten strävar efter att publicera rapporter av hög kvalitet i ett kortfattat format. Syftet är att öka tillgängligheten och användningen av den kunskap som utvecklats inom vår förvaltning. Det finns alltid möjlighet att kontakta oss på FoU-enheten för att få ytterligare information.

Läs mer på vår hemsida www.skane.se/habilitering/fou

Sammanfattning

Syftet med projektet har varit att anpassa AKKtiv KomIgång till de behov som framkommit i ett tidigare FoU-projekt kring AKKtiv (FoU-rapport 3/2011). De förändringar som har gjorts innebär främst en mer praktisk orientering med fler exempel, övningar och interaktivitet, samt mer tid för diskussion och fokusering på den enskilda familjens behov. Vi kom också fram till att AKKtiv KomIgång är ett effektivt sätt att introducera multimodal AKK och responsiv kommunikationsstil för flera familjer samtidigt.

AKKtiv KomIgång har tidigare jämförts med Hanen ITTT (FoU-rapport 3/2011). Efter de förändringar som gjorts inom ramen för det aktuella projektet anser vi att utbildningarna är relativt likvärdiga. Båda ger en god gemensam grund kring kommunikationsutveckling och responsiv kommunikationsstil. Det är positivt att AKKtiv KomIgång vänder sig till alla habiliteringens målgrupper och att man har så stort AKK-fokus, samtidigt som filmning och analys i hemmet är en styrka i Hanen-utbildningen.

Förändringarna i kursmaterial och kursens upplägg har fallit väl ut enligt både föräldrars och kursledares utvärderingar. De sammanfattande slutdokumenten vi lagt till underlättar för familjerna att ta med sig sin nya kunskap i vardagen, och underlättar även överföringen av kunskap till barnets habiliteringsteam.

Innehållsförteckning

Förord	5
Bakgrund	6
Syfte	6
Metod	7
Beskrivning av insatsen	7
Resultat	11
Kursledarnas reflektioner	12
Diskussion	13
Slutsats	14
Implementering	15
Referenser	16
Bilaga 1	17

Förord

Habiliterings- och hjälpmedelsförvaltningens vision är att stärka ett gott liv utifrån egna val. Vi ska med professionella insatser göra livet mera möjligt för barn, ungdomar och vuxna med varaktig funktionsnedsättning. I samarbetet mellan forsknings- och utvecklingsenheten och verksamheterna sker en ständig granskning av rådande metoder och prövning av nya för att kontinuerligt förbättra kvaliteten i olika habiliteringsinsatser.

Forsknings- och utvecklingsenheten har ansvar för att driva och utveckla kunskap utifrån det kunskapsbehov som finns inom förvaltningen, allt i enlighet med uppdraget: utveckla ny kunskap inom habiliterings- och hjälpmedelsområdet, sprida kunskap om funktionsnedsättning, skapa en kultur av kritiskt och vetenskapligt tänkande, stimulera och stödja systematisk kunskaps- och kompetensutveckling.

Dessa olika delar i uppdraget kombineras i de forsknings- och utvecklingsarbeten som genomförs och redovisas som FoU-rapporter. De utgår från en frågeställning i praktiken, som relateras till aktuell forskning och erfarenhet och leder vidare till en studie på vetenskaplig grund. En viktig del i arbetena är att visa hur resultaten kan användas och kommuniceras i verksamheten för att på så sätt bidra till kunskapsutvecklingen.

För medarbetaren innebär arbetet en utveckling av det kritiska tänkandet. Den praktiska erfarenheten värderas gentemot generell kunskap/forskning och förståelsen för praktiken växer. För kunskapsområdet habilitering, rehabilitering och hjälpmedel innebär varje rapport ett bidrag till evidensbaserad praktik.

I detta arbete har olika metoder sammanställts för att stärka barns och ungdomars möjligheter att uttrycka sig om sig själv och sina känslor. Detta handlar ytterst om att arbeta hälsoinriktat, genom att öka barnens förmåga att se sig själv och sina möjligheter. Aktiva i arbetet har varit logopederna Emma Gotthardsson, Emelie Nived och Kerstin Robertz vid Barn- och ungdomshabiliteringen i Malmö, Habilitering & Hjälpmedel (H&H). Projektet har presenterats vid Kvalitetsdagar för svensk barn- och ungdomshabilitering i Umeå samt vid Västsvenska Kommunikationskarnevalen i Göteborg. Handledare har varit logoped och med dr Pernille Holck, forsknings- och utvecklingsledare vid FoU-enheten H&H. Processen har från början och genom hela arbetet haft stöd från enhetschef Majlis Fransson. Gemensamt har man kommit fram till hur resultatet fortsättningsvis ska utvecklas och leva vidare.

Projektet har finansierats dels inom ramen för medel riktade till ”alternativa, kompletterande behandlingsmetoder”, dels inom verksamhetens budget.

Malmö i september 2012

Kerstin Liljedahl
Leg psykolog, fil dr
Forsknings- och utvecklingschef

Bakgrund

AKKtiv (AKK Tidig InterVention) är en föräldrautbildning utvecklad av DART i Göteborg i samarbete med Habilitering och Hälsa i Västra Götaland-regionen. Akktiv är en metod som ger tidiga insatser kring kommunikation och kommunikationsstöd baserat på familjens behov. I AKKtiv vänder man sig till en blandad diagnosgrupp och fokuserar på barnens funktionella svårigheter. Detta stämmer väl överens med arbetssättet inom Barn- och ungdomshabiliteringen (Bou) i Region Skåne som bl.a. är baserat på ICF. Framtagandet av AKKtiv är finansierat av Arvsfonden och bedrivs i samarbete med FUB, FA och RBU i Göteborg. Ett flertal forskningsstudier har gjorts kring AKKtiv, bl.a. i form av magisteruppsatser. Det finns flera varianter av AKKtiv, den som använts i projekten här heter AKKtiv KomIgång. AKKtiv KomIgång vänder sig till föräldrar som har barn i förskoleåldern och ger grundläggande kunskap om kommunikation, kommunikationsutveckling, sätt att stimulera barnets kommunikation, lek, AKK (Alternativ och Kompletterande Kommunikation) och tillverkning av kommunikationsmaterial. Till föräldrautbildningen hör boken *KomIgång - en föräldrakurs om kommunikation och kommunikationsstöd* (Thunberg, Carlstrand, Claesson & Rensfeldt Flink 2011). I kursmaterialet illustreras barns kommunikations-, lek- och AKK-utveckling i tre trappstegsmodeller (se bilaga 1). Genom AKKtiv KomIgång kan man introducera AKK till flera familjer i grupp. Att introducera AKK i grupp ger en tidsvinst för habiliteringspersonalen, då vi kan implementera AKK hos flera familjer vid samma tillfälle. Det ger samtidigt en vinst för familjerna då de kan träffa andra familjer i samma situation.

Inom Bou i Skåne genomförs sedan tidigare olika föräldrautbildningar i kommunikation och AKK, dels sådana som har utarbetats på respektive enhet och dels Hanenutbildningar (t ex Hanen ITTT; It Takes Two to Talk). Under hösten 2010 genomfördes en första AKKtiv KomIgång-utbildning vid habiliteringen i Malmö, och den utvärdering som gjordes visade att utbildningen var för teoretiskt inriktad för att utan vissa anpassningar passa in i Bou:s utbud i Region Skåne (FoU-rapport 3/2011).

Den AKKtiv KomIgång-utbildning som genomfördes i Malmö 2010 gjordes utan några förändringar i materialet och utvärderades i en FoU-rapport av Gotthardsson, Håkansson och Nived (FoU-rapport 3/2011). I föräldrautvärderingarna av AKKtiv KomIgångutbildning 2010 uttryckte föräldrarna också behov av fler praktiska övningar, mer tid för erfarenhetsutbyte och individuell anpassning av kursinnehållet utifrån den enskilda familjens behov. Efter avslutat projekt ville vi komplettera kursledarmaterialet med fler exempel på tidig kommunikativ nivå/tidiga trappsteg, praktiska övningar, rollspel mm. för att på så vis bättre passa de föräldragrupper som går utbildningen i Skåne. Detta är bakgrunden till det aktuella projektet.

Syfte

Syftet med projektet är att anpassa metoden enligt resultaten av den tidigare utvärderingen samt att utvärdera effekten av dessa förändringar. Förändringarna innebär framför allt mer praktisk orientering, mer tid för samtal och mer tid för att fokusera på den enskilda familjens individuella behov.

Metod

Beskrivning av insatsen

Efter projektet 2010 diskuterade vi våra förslag till ändringar med Gunilla Thunberg och Anna Carlstrand på DART i Göteborg. Efter diskussionerna genomfördes ändringar vi kommit överrens om i kursmaterialet som en anpassning till lokala förhållanden. Ytterligare en logoped i Malmö gick kursledarutbildning i AKKtiv KomIgång under våren 2011 som en del i detta projekt. De ändringar vi genomfört utgår från den version av AKKtiv KomIgång som var aktuell vid kursledarutbildningen våren 2011 (färdiga Power Pointföreläsningar). Under hösten 2011 har den nya skånska versionen av AKKtiv KomIgång testats och utvärderats vid Bou i Malmö.

Deltagare

Föräldragruppen som gick AKKtiv i Skåne 2011 bestod av två föräldrapar och två mammor. Barnen får habiliteringsinsatser vid Bou i Malmö och hade bl.a. Downs syndrom, CP-skada, synskada och ämnesomsättningsrubbing.

Tabell 1.

Barn	Barnets ålder	Förälders ålder	Deltagit antal ggr
Barn 1	36 mån	38 år	8 av 8
Barn 2	44 mån	40 år	7 av 8
Barn 3	21 mån	35 år 34 år	8 av 8 6 av 8
Barn 4	21 mån	35 år 34 år	8 av 8 6 av 8
Barn 5	16 mån	25 år 29 år	4 av 8 3 av 8

All frånvaro berodde på sjukdom. Ett barn var inlagt på sjukhus under delar av utbildningsperioden och det fanns även ett spädbarn i familjen. Då de missade de två sista tillfällena har de inte deltagit i utvärderingen och får räknas som ett bortfall i studien. I alla familjerna fanns minst en förälder med svenska som modersmål. Av de föräldrar som deltog i kursen hade sex av åtta högskoleutbildning. Kursledarna var inte behandlande logoped för något av barnen. Föräldrarna fick erbjudande om att låna kursboken för AKKtiv KomIgång av habiliteringen.

Våra ändringar

En av de förändringar vi gjort är att vi lagt till ett informationsmöte före kursstart. Föräldrar med barn i aktuell målgrupp bjöds in till ett informationsmöte av sina respektive teamlogoped. Detta gjordes även vid kursomgången 2010 men ingår inte som en del i kursplanen från DART.

I tabellen nedan (tabell 2) beskrivs de ändringar vi gjort i förhållande till det kursmaterial vi fick vid kursledarutbildningen våren 2011.

Tabell 2, ändringar

Tillfälle	PowerPoint bilder	Övningar	Filmexempel	Kursledarrollspel
1	Gjort 2 ppt-bilder interaktiva, 1 bild med BRO (Barn, redskap, omgivning).	- 1, + 3		+ 1
2	Slagit ihop 10 ppt-bilder till 5, gjort 1 ppt-bild interaktiv.	+ 2	+ 1	
3	+ 6 ppt-bilder med konkreta fallexempel	+ 4	+ 3	
4	- 6 ppt-bilder, slagit ihop 2 ppt-bilder till 1.	+ 4	+ 7	+ 1
5	- 1 ppt-bilder, slagit ihop 4 ppt-bilder till 2, + 3 ppt-bilder exempel bilder på GAKK och bliss, ändrat begrepp mm. i tabell om AKK.	+ 1		+ 2
6	- 3 ppt-bilder, slagit ihop 2 ppt-bilder till 1.	+ 2		+ 2
7	Hela tillfället ändrat			
8	Inga ändringar i presentationen.			

I tabellen ovan ser man en sammanställning av de större ändringar vi gjort; tillagda och borttagna PowerPointbilder (ppt), tillagda övningar och filmexempel mm.

Det vi gjort med det befintliga utbildningsmaterialet är framför allt att vi har skurit ner på teorin, bland annat genom att byta ut svåra begrepp. Vi har genomgående utökat de praktiska inslagen med övningar, rollspel och konkreta exempel. Vi har också tagit bort några bilder och minskat på textmängden för att få mer utrymme för diskussioner kring de enskilda barnen och mer tid till att tillsammans med föräldrarna omsätta teorierna till praktik i övningar och rollspel. Rollspel, där vi kursledare spelade upp exempel för föräldrarna, användes för att levandegöra exemplen. En del övningar som föräldrarna fick göra var också i form av rollspel där de själva fick agera t.ex. samtalspartner och AKK-användare. Vi har även bytt ut en del termer till andra som är lättare för föräldrarna att ta till sig, exempelvis blir ”brukare” genomgående ”barn”. För att bjuda in till diskussion och göra föreläsningssdelen mer interaktiv valde vi att göra en del PowerPointbilder och färdiga mindmaps tomma för att låta föräldrarna diskutera sig fram till var som skulle stå i rutorna. Rutorna fylldes sedan i direkt på ppt-bilden på en smartboard.

Filmmaterialet som följer med i AKKtiv KomIgång är mycket uppskattat av såväl kursledare som kursdeltagare. Vi ville dock illustrera ännu fler teorier med film och har därför lagt till ett stort antal filmexempel från

<http://www.youtube.com/>

För att underlätta praktiskt för oss själva har vi infogat filmerna på rätt ställe i Power Point-presentationerna och lagt in respektive trappa på det ställe där den diskuteras.

Vid förra omgången (2010) valde endast en förälder att filma sitt barn och visa på kursen. Inför kursomgången 2011 köpte vi in filmkameror i hopp om att det skulle få fler föräldrar intresserade. Under årets kurs har samtliga föräldrar visat film på sitt barn, från mobil, lånad kamera eller egen film inlagd på youtube.

Vid tillfälle fyra har vi kraftigt dragit ner på teorierna kring lek och ersatt dessa med exempel, filmer och övningar för att tydliggöra kopplingen till hur lek stimulerar kommunikationsutvecklingen. Tillfälle fyra hålls av två logoped, trots att man under kursledarutbildningen rekommenderar att en logoped och en pedagog håller i tillfället. Vi valde att göra så för att bibehålla kontinuiteten och för att underlätta möjligheten att göra kopplingar till de kommunikativa strategier som lärs ut. Liknande förändring har även gjorts i nyare versioner från DART/Habilitering och Hälsa i VG-regionen.

Vid tillfälle sju ska föräldrarna enligt AKKtivs kursplan få möjlighet att tillverka eget AKK-material i dator. Denna möjlighet finns inte i Malmö. Vi upplevde dessutom att föräldrarna främst behövde stöd i att planera kring vokabulär och språklig nivå snarare än att prova datorprogram, kanske på grund av de aktuella barnens låga ålder och/eller tidiga utvecklingsnivå. Därför valde vi att istället ägna kurstiden åt diskussion och planering medan vi kursledare tillverkade material mellan gångerna. Föräldrarna fick allt från ett enstaka kontrastrikt foto på en enskild favoritleksak till en situationskarta som stimulerar tvåordssatser och ökad användning av verb samt lottospel som stimulerar till tecknande i treordssatser.

Kurstillfälle sju inleddes med presentationen från tillfälle åtta, "Rätten att kommunicera" (SÖK, 1998). Föräldrarna fick även det material som vi kommit fram till skulle passa deras barn efter att de provat AKKtivs KomIgång-kartor. Vi diskuterade också igenom samtliga tre trappor (se bilaga 1) för varje barn och gav konkreta förslag och exempel på vad det innebär rent praktiskt. Hemuppgiften vid tillfälle sju är att prova de strategier som passar barnets nivå enligt trapporna till nästa gång.

Till de sista två tillfällena tillverkade vi kommunikationsmaterial enligt vad vi kommit fram till i diskussionerna utifrån trapporna och barnens kommunikativa behov.

Under sista tillfället utvärderades den “nya” hemuppgiften, uppgift sju. Vi diskuterade också varje familjs erfarenheter och skapade individuella slutdokument för varje barn med de konkreta råd och material familjerna fått med sig från AKKtiv, samt gjorde en beskrivning av hur långt man kommit i AKK-processen. Till dessa slutdokument bifogades samtliga trappor från AKKtivs kursmaterial. Kursledarna presenterade också, med föräldrarnas tillåtelse, slutdokumenten för barnens respektive habiliteringsteam efter sista kurstillfället. Föräldrarna uppmantrades också att dela med sig av slutdokumenten till barnens nätverk, t.ex. släkt, vänner, förskolepersonal, korttidsboende och assistenter.

Under det sista kurstillfället informerade vi också vidare om habiliteringens utbud (t.ex. habiliteringens kurser samt DAHJM, DUMLE och Datateket) och genomförde en utvärdering.

Etiska överväganden

En öppen inbjudan till AKKtiv KomIgång fanns i Skånes barnhabiliteringars förteckning över föräldrautbildningar och grupper (“Bladet”) som skickas hem med post till alla barn som får insatser av habiliteringen, oavsett diagnos. Föräldrar med barn som tillhörde åldersgruppen för AKKtiv Kom igång bjöds in till utbildningen av respektive habiliteringsteam vid Bou i Malmö. De föräldrar som fullföljde utbildningen ombads att fylla i en utvärdering anonymt, vilket samtliga föräldrar gjorde.

Metod för utvärdering

Föräldrarna som gick AKKtiv Skåne fyllde vid sista kurstillfället i samma utvärdering som användes av Gotthardsson, Håkansson och Nived i projektet 2010 (FoU-rapport 3/2011) och som tillhandahölls vid kursledarutbildningen 2010. Denna har tidigare använts vid utvärderingar av AKKtiv projektet vid Göteborgs universitet.

Föräldrarnas enkäter analyserades och vägdes samman med de reflektioner kursledarna gemensamt skrivit ner efter varje kurstillfälle.

Resultat

Resultatet av utvärderingarna sammanfattas i tabell 3.

Tabell 3. Utvärderingar

Fråga	2011	2010
Barnens medelålder:	28 månader (åldersspann 16-44 månader)	26 månader
Föräldrars medianålder:	35 år (åldersspann 25-40 år)	36 år
Helhetsintryck:	9.1 av 10	8.1 av 10
Antalet kurstillfällen (8):	Lagom, någon ville ha mer	Lagom, några ville ha färre.
Gruppens storlek:	7 pers, lagom (man uppskattade de tillfällen man var färre)	7 pers, lagom (man uppskattade de tillfällen man var färre)
Innehåll och hemuppgifter:	Meningsfullt, svårt att hinna filma	Meningsfullt (endast en valde att filma)
Har du fått konkreta tips/strategier gällande kommunikation?	Samtliga instämmer helt.	Samtliga instämmer helt, men flera önskade mer individuellt riktade råd.
Hur upplevde du Komlgångkartorna?	Olika, 2-5 av 5 i betyg. Bra att prova, men passade endast ett av barnen.	Olika, 2-5 av 5 i betyg. Kartorna upplevdes vara för svåra.
Individanpassat AKK-material:	Värdefullt!	Efterlystes av föräldrarna.
Fanns tillräckligt med utrymme för frågor och diskussion?	Samtliga instämmer helt.	Mer tid att diskutera varje barn önskades.
Kom utbildningen i rätt tid för er familj?	Ja.	Ja.
Upplever du någon förändring i ditt eget sätt att kommunicera?	Ja.	Ja.
Upplever du någon förändring i ditt barns sätt att kommunicera?	Nej.	Nej.
Vad skulle det varit mer av innehållsmässigt i kursen:	Mer övningar, några önskade fler tillfällen.	Flera önskade mer individuellt riktat och mindre föreläsning.
Vad var mest positivt med kursen?	“AKKtiv har gett tid för reflektion kring kommunikation, samt inspiration. Även bra att veta varför man gör på sätt som man kanske ändå gjort mindre medvetet.” “Att ledarna lyckades förstå de enskilda barnens specifika behov och förmedla individuella tips och råd.” “övningar och material”.	“Att lära sig om AKK-utbudet”, “träffa andra föräldrar och kunna dela med sig och lärs sig av andra”, “bli medveten om egen kommunikation” “insikten om att det inte är fel att blanda AKK var positiv.”
Vad var mest negativt med kursen?	“Ibland stannar man kvar och diskuterar en sak och ett ämne lite väl länge.”	“Det pedagogiska upplägget”

De föräldrar som missat informationsmötet 2011 angav i utvärderingen att de fått för lite information före kursstart.

Föräldrarna tyckte genomgående att kursen kommit i rätt tid för deras familj. En förälder till ett 19-månaders barn skrev att kursen kunde kommit ännu tidigare. Även i förra kursomgången tyckte en förälder att kursen kunde kommit tidigare. En förälder var nöjd med att få kursen "förebyggande" innan svårigheter konstaterats.

Kursdeltagarna upplevde genomgående att deras eget sätt att kommunicera förändrats, en förälder skriver: "Väntar, försöker lyssna mer, ger mitt barn tid och möjlighet att svara." Vid båda kursomgångarna reflekterade föräldrarna över att kursperioden kan ha varit för kort för att man skulle hinna se någon förändring i barnets sätt att kommunicera.

Föräldrarna upplevde att KomIgång-kartorna förändrat deras eget sätt att kommunicera, men att de inte påverkade/passade för barnen. För det äldsta barnet, som redan använde TAKK, tillförde dock kartorna en ny dimension.

Föräldrarna är genomgående nöjda med de individuella slutdokumenten.

Kursledarnas reflektioner

Vi som kursledare upplevde att föräldrarna var mer aktiva, deltog mer aktivt i diskussioner och visade att de redan under kursens gång kunde omsätta den nya kunskap de fått till konkreta exempel från sin egen vardag. Vi upplevde också att föräldrarna lättare tog till sig teorier och strategier genom våra konkreta exempel. Vidare noterade vi att föräldrarnas förståelse för de strategier som presenteras i materialet och insikt i de egna barnens kommunikativa behov utvecklades tydligt mellan femte och sjätte kurstillfället. Begreppen och strategierna som verkade svåra vid femte kurstillfället hade sjunkit in och kunde diskuteras mer konkret de sista tre tillfällena. Trots att vi kortat ner föreläsningssdelen tycker vi ibland att den tagit för lång tid. Mer tid till diskussion behövs.

En intressant iakttagelse är att föräldrarnas beskrivning av barnen och deras nivå och kommunikativa behov ändrades under kursen. Beskrivningen av barnen var annorlunda i slutdokumenten än den beskrivning föräldrarna gav vid första träffen. Föräldrarna kunde beskriva barnens kommunikation och sin egen roll i kommunikationen tydligare i slutet av kursen.

Trots stora förebyggande insatser har vi haft vissa tekniska problem, bland annat på grund gammal datorutrustning och lokalbrist.

Vi noterar att stor erfarenhet av GAKK och pekprat krävs av kursledarna för att kunna genomföra utbildningen med bibehållen kvalitet, t.ex. genom att kunna presentera trovärdiga exempel, svara på föräldrars frågor och att vara modell för kommunikation och multimodalt AKK-användande.

När vi diskuterade de strategier och råd respektive familj tagit till sig, och som sammanfattats i slutdokumenten, framkom det att dessa stämde väl överens med teamets uppfattning om barnets kommunikativa behov. Slutdokumenten uppfattades som ett positivt inslag av såväl föräldrar som kursledare och habiliterings-team.

Diskussion

Genom utvärderingarna ser vi en tendens till att föräldrarnas upplevelse av den senare kursen skiljer sig från föräldrarnas upplevelse av den första kursomgången (2010). Efter kursen 2011 gav de snittbetyget 9.1 av 10. Samma siffra var vid första kursomgången 8.1 av 10. Detta rör sig dock om en liten förändring och föräldragrupperna är för små för att kunna dra några säkra slutsatser av detta. Vi upplever ändå att föräldrarna är mer nöjda med kursens innehåll och uppbygg efter våra ändringar, även om båda betygen är höga.

Efter första kursomgången önskade man mer individuellt riktade råd, vilket vi tagit hänsyn till i vårt nya kursupplägg. Samtliga föräldrar angav i utvärderingen 2011 att de "instämmer helt" i att de fått konkreta tips/strategier gällande kommunikation.

Samtliga instämde helt i att det var värdefullt att få tillgång till individanpassat AKK-material - förändringen vi gjort föll alltså väl ut.

Alla föräldrar tyckte i utvärderingen 2011 att det funnits tillräckligt med utrymme för frågor och diskussion. Vid utvärderingen 2010 önskades mer tid till att diskutera varje barn.

Någon förälder önskade 2011 mer övningar och några önskade fler kurstillfällen. 2010 önskade flera föräldrar mer individuellt riktade råd och mindre andel föreläsning

Föräldrarnas upplevelse av KomIgång-kartorna var likartade vid de två kursomgångarna. Kartorna ansågs genomgående vara på för hög nivå, men gav föräldrarna en bild av hur kommunikationen kan utvecklas framöver. Föräldrarna tyckte att det var värdefullt att få prova kartorna, även om alla inte kände sig övertygade om att pekprat på en sådan nivå skulle bli aktuellt för dem.

Eftersom föräldrarna från den tidigare kursen uppskattade det tillfälle då vi ägnade hela tiden åt att diskutera varje barn utifrån trappan och kursinnehållet, valde vi att utöka den delen i andra kursomgången. Detta föll väl ut enligt utvärderingarna.

Vi upplevde att det ökade utrymmet för diskussion främjade dialogen mellan kursledarna och föräldrarna, vilket ledde till en djupare förståelse av barnets kommunikation. Samtliga föräldrar kunde beskriva sina barns kommunikation tydligare vilket i många fall ledde till att de placerade sina barn på lägre trappsteg i diskussioner i slutet av kursen än vad de gjorde när de först presenterade sina barn, samtidigt som de såg barnen som kompetenta kommunikatörer. Kanske hade detta inte blivit lika naturligt om logopederna haft god kännedom om barnen sedan tidigare, och därmed suttit inne med "facit".

För att kunna omsätta teorierna i praktiska exempel, besvara föräldrarnas frågor och vara modell i rollspelen på trovärdigt sätt krävs stor erfarenhet av GAKK, pekprat och TAKK. Vi upplevde också att vår erfarenhet av äldre barn och långa AKK-processer var en stor tillgång.

Föreläsningen där man går igenom "Rätten att kommunicera" verkar huvudsakligen vara intressant för föräldrarna med lite äldre barn. Föräldrarna med små barn verkar inte ha kommit så långt i tanken och kan snarare bli nedstämnda av att tänka sig en framtid där det kan vara risk för att sådana självklara rättigheter inte tillgodoses. Dokumentet "Rätten att kommunicera" används vid Barn- och ungdomshabiliteringarna i Skåne, men vi upplever inte att det hjälper AKK-processen framåt när barnen är så små som här är fallet.

Värt att nämna kring våra förändringar är att man även inom AKKtiv-projektet hos DART och Habilitering och Hälsa i VG-regionen kontinuerligt förbättrar AKKtiv-materialet. Förbättringarna genomförs både utifrån egna idéer och erfarenheter, men också baserat på återkoppling utifrån. I nyare versioner av AKKtiv än den vi utgått från i detta projekt finns flera ändringar som liknar eller är identiska med de vi genomfört i Skåne.

En positiv aspekt av AKKtiv KomIgång är att utbildningen fokuserar på responsiv kommunikationsstil och multimodal AKK. Detta stämmer väl överens med arbetssättet vid Barn- och ungdomshabiliteringarna i Skåne samt rekommendationerna i EBH-rapporten *Tidiga kommunikations- och språkinsatser till förskolebarn inom barnhabilitering* (EBH-rapport 2011).

Efter förra kursomgången hade vi en önskan om att filma barnen inför kursstart för att kunna skapa oss en bild av barnen och kunna rikta handledning och ge anpassade råd i diskussioner med föräldrarna. Vid kurstillfället 2011 fanns inte möjlighet till detta, vilket i slutändan visade sig vara positivt. Eftersom vi inte visste något om barnen fick föräldrarna en starkare roll och tog mer naturligt på sig ett ansvar i att beskriva sina barn och att förvalta kunskapen efter kursen (empowerment). Vi upplevde det som positivt för diskussionsklimatet att vi som kursledare inte satt inne med "facit". Föräldrarnas bild av barnen fick styra diskussionerna. Vid återkopplingen med barnens hela habiliteringsteam efter kursavslut framgick även att den bild av barnen vi fått via föräldrarna stämde väl överens med den bild habiliteringsteamerna hade.

För oss och Bou i Region Skåne har det varit positivt och givande med det utökade samarbete med DART och Västra Götalandregionen som de två AKKtiv-projekten har medfört. Genom arbetet med AKKtiv har vi fått tillgång till ett nytt välfungerande svenskt verktyg för att möta föräldrar och introducera multimodal AKK. Samarbetet har även gett en förnyad insikt i de olika synsätt på AKK som finns i Sverige och har vidgat våra perspektiv.

Slutsats

Aktiv KomIgång är ett effektivt sätt att introducera multimodal AKK och responsiv kommunikationsstil för flera familjer samtidigt. I dagsläget är ambitionen att erbjuda Hanen- eller AKKtiv-utbildning till samtliga föräldrar till barn med risk för försenad eller avvikande kommunikationsutveckling vid Barn- och ungdomshabiliteringen i Skåne. En av anledningarna till detta är att det pågående prioriteringsarbetet inom Bou Skåne har funnit att det finns evidens för att arbeta med föräldrautbildningar för små barn, som t.ex. AKKtiv eller Hanen, och detta är därför en insats som rankas högt i prioriteringarna.

I utvärderingen av AKKtiv KomIgång 2010 efterfrågade föräldrarna bland annat mer tid för diskussion, större fokus på individuella råd, mindre teori och mer praktik samt mer individanpassat AKK-material. I planeringen inför AKKtiv KomIgång 2011 har vi tagit till oss detta. Vi kan i utvärderingarna från AKKtiv KomIgång 2011 se att våra ändringar lett till att föräldrarna förefaller ha fått sina behov inom dessa områden tillgodosedda.

AKKtiv KomIgång har tidigare jämförts med Hanen ITTT (FoU-rapport 3/2011). Vi anser att utbildningarna är relativt likvärdiga. Båda utbildningarna ger en god gemensam grund kring kommunikationsutveckling och samspel. Medan Hanen ITTT vänder sig till föräldrar till barn med språkstörning och fokuserar mycket på samspel, vänder sig AKKtiv KomIgång även till barn med avvikande kommunikationsutveckling. AKKtiv KomIgång ger också en introduktion av multimodal AKK (både TAKK, GAKK, kroppskommunikation, talande hjälpmedel, tal, föremål etc.). En viktig del i Hanen är dock filmningar och analys av logoped i hemmet. Detta återfinns inte i AKKtiv KomIgång, men väl i AKKtiv KomHem.

Att kursen avslutas med ett sammanfattande slutdokument underlättar för familjerna att ta med sig sin nya kunskap vidare i vardagen och underlättar även överföringen av kunskap från kursledarna till barnets habiliteringsteam.

Implementering

AKKtiv KomIgång fyller ett behov vid Bou i Skåne. Resultatet av projektet sprids via föreläsningar på en regionlogopeddag, på en internutbildningsdag vid habiliteringen i Malmö samt till till teamledare och enhetschefer genom ledningsgruppen. Vi har också spridit erfarenheterna på nationella konferenser i samarbete med DART.

Vår förhoppning är att AKKtiv KomIgång ska komma barn och föräldrar i Skåne till godo. En möjlig väg är att sammanställa ett gemensamt skånskt arbetsmaterial för att minimera förberedelsetiden för kursledarna. Man kan tänka sig att de tre logopeder som redan är kursledare tar huvudansvaret för att ge fortsatta kurser vid Bou i Skåne, eller att fler logopeder utbildas som kursledare.

Om AKKtiv KomIgång ska hållas lokalt i verksamheten behöver kursledarna (logopeder) utbildas vid DART i Göteborg, samt få tillgång till de ändringsförslag vi gjort i detta projekt. Det är viktigt att tänka på att kursledare behöver hög kompetens kring GAKK och pekprat för att kunna genomföra utbildningen med bibehållen kvalitet.

Referenser

Thunberg, G., Carlstrand, A., Claesson, B. & Rensfeldt Flink, A. (2011). *KomIgång - en föräldrakurs om kommunikation och kommunikationsstöd*. Vänersborg: Regiontryckeriet

Tidiga kommunikations- och språkinsatser till förskolebarn inom barnhabilitering (2011). EBH-rapport:
<http://www.habiliteringschefer.se/ebh/kommunikation/kommunikation.html>

FoU-rapport 3/2011 *AKKtiv på Skånes Barnhabiliteringar*. Av Gotthardsson, E., Håkansson, K. & Nived, E. FoU-enheten, Habilitering & Hjälpmedel, Region Skåne.
<http://www.skane.se/Public/HAB/FoUkortarapporter/100-fou-kortrapport-2011nr03.pdf>

Rätten att kommunicera. (1992, översättning av SÖK 1998) Communication Bill of rights. National Joint Committee for the Communicative Needs of Persons with Severe Disabilities. Guidelines for meeting the communication needs of persons with severe disabilities. *ASHA* 34, (suppl. 7): 1-8.

Kommunikationsutveckling – en trappstegsmodell

Partnerberoende kommunikation

Självständig kommunikation

Ovanför trappstegen visas vad föräldrarna gör

- Var nära barnet – sök ögonkontakt
- Imitera barnet och turas om
- Ge respons på det barnet gör - samma varje gång
- Kommunikation med kroppen och rösten är viktigare än ord

Spontana handlingar

- Reagerar på händelser inifrån kroppen som hunger och smärta och utifrån t ex ljud och ljus
- Intresse för människors ansikte, röst och händer
- Imiterar spontant
- Är "här och nu"

- Förbered för delad uppmärksamhet, dvs "kryp in" i barnets synfält, delta i barnets lek
- Ge respons på det barnet gör och bekräfta med ord, bild och tecken
- Övertolka det barnet gör "som om" barnet begär, kommenterar, frågar och säger nej
- "Räva" - gör något oväntat för att få en reaktion

Medvetna handlingar

- Utforskar och hanterar människor och föremål på ett medvetet sätt
- Fokuserar antingen på en person eller föremålet/aktiviteten
- Kan tänka på det som nyss har hänt samtidigt som man uppfattar det som händer "här och nu"
- Börjar förstå att man kan få något att hända: orsak - verkan

- Ge respons på barnets kommunikation med fler ord, symboler och tecken
- Bekräfta när barnet kommenterar, frågar och säger nej
- "Räva" - gör något oväntat, för att locka till kommunikation
- Var modell - visa hur man kommunicerar

Medveten kommunikation

- Styr sin egen och andras uppmärksamhet mer medvetet
- Kan tänka på fler saker som har hänt samtidigt som man uppfattar det som händer "här och nu"
- Kan dela och växla uppmärksamhet - "Triangeln" kan skapas: du + jag + något i omgivningen
- Börja kunna begära, kommentera, fråga och säga nej

- Ge respons på barnets kommunikation genom att utvidga barnets yttrande från ett ord till två eller tre ord
- Var modell: bygg meningar med tal, bilder, tecken och pratapparater
- Viktigt med ord för aktiviteter och handlingar (verb)

Symbol-kommunikation

- Börjar säga enstaka ord göra tecken eller peka på en bild.
- Utvecklar delad avsikt - förstår att någon annan förstår vad jag vill
- Förstår och använder pekning som en viktig del i kommunikationen
- Symbolförståelse - ett ord, tecken, bild står för något

- Ge respons på barnets kommunikation: utvidga barnets yttrande genom att lägga till och böja ord
- Mer vuxenstyrd träning då barnet förstår/använder 3-4 ord/mening

Symbol-kombination

- Kan kommunicera med mer än 50 symboler
- Kombinerar symboler till meningar
- Börjar förstå och använda språkliga regler t ex att det är skillnad på hunden och hundens
- Ordförrådet ökar - använder och förstår allt fler symboler och begrepp

Under trappstegen visas hur barnen utvecklas

LEK-trappa

Partnerberoende kommunikation

Självständig kommunikation

Ovanför trappstegen visas vad föräldrarna gör

- Kroppsnära lekar: gosed och kittellekar
- Samspelslek: imitera barnets mimik, ljud och rörelse
- Lek med föremål: lägga/hålla föremål i barnets synfält. Föra in föremål i barnets synfält med en rörelse

Spontana handlingar

- Rörelselek: lek med den egna kroppen särskilt roligt är händer och fötter
- Samspelslek: barnet speglar omedvetet föräldrarnas mimik och handrörelser

- Kroppsnära lekar: gosed och kittellek, hoppa i knät, hissa i luften, vaggva och gunga
- Samspelslek: imitera barnets mimik, ljud och rörelse. Sång och fingerramsor. Tittut, pekböcker
- Lek med föremål: ge och ta (tack tack) Titta i pekböcker
- Datorlek: orsak-verkan

Medvetna handlingar

- Rörelselek: lek med kroppen, åla, rulla runt på golvet.
- Undersöka: smaka på, dra i, greppa, krasa, vifta, knuffa iväg, kasta, framkalla ljud
- Orsak-Verkan: Trycka-händlek med t ex Pop-up-leksak, dator eller pratapparat
- Samspelslek: imitation och turtagnings. Tittut, ge och ta (tack tack)

- Rörelselek: Jaga, fånga, kittla, hissa upp i luften, vaggva, gunga och snurra
- Samspelslek: sånglek och fingerramsor, läsa bok. Turtagnings t ex "ge och ta-lek", rulla boll, turas om att mata dockan. Orsak-verkan t ex tittut, "gömma - leta"
- Lek med föremål: Imitera och locka barnet att imitera med vardagsföremål, byggmaterial, filtår, klossar, vatten och sand
- Datorlek: trycka-händleprogram

Medveten kommunikation

- Rörelselek: krypa, klättra, vifta, vinka och klappa händer
- Undersöka föremål: riva ut, plocka i och ur, kasta, rulla, öppna och stänga, trycka på knappar
- Orsak - verkan: saker som lysar och låter. Framkalla applåder och hejarop
- Konstruktionslek: stapla och rada föremål, enkla pussel, sand och vatten
- Samspelslek: kasta föremål vill att någon ska ge tillbaka det, tittut, sånglekar, rulla boll till varandra
- Datorlek

- Rörelselek: Bräklek, jaga, fånga, enkla spel, leka gömme, sång och musik, läsa bok, rita, måla
- Samspelslek: gömma och leta, tittut, rulla boll, sånglek och fingerramsor, läsa bok
- Lek med föremål: bilar, dockor, burkar, plocklåda, pussel, vardagsföremål, byggmaterial, tågbanan, vatten och sand
- Datorlek

Symbol-kommunikation

- Rörelselek: springa, hoppa, brottas, gunga, åka på sparkbilar, dragleksaker, dansa, undersöka föremål, "arbeta"
- Undersöka föremål: pilla på allt
- Konstruktionslek: bygga med klossar, duplo, rada föremål, sand och vatten
- Rollelek: läsas äta och dricka, mata dockan, prata i telefon
- Samspelslek: gömme, sång och fingerramsor, läsa bok, enkla pussel och spel
- Datorlek

- Rörelselek: Bräklek, jaga, fånga, kittla, snurra, gunga, åka rutschkana och cykla
- Samspelslek: lätsaslek, rollek, enkla spel, leka gömme, sång och musik, läsa bok, rita, måla
- Lek med föremål: dockservis, fordon, tågbanan, plastdjur, vardagsföremål, pussel, naturmaterial, material till kobjor. Sortera och kategorisera
- Datorlek

Symbol-kombination

- Rörelselek: springa, hoppa, klättra, cykla, sparka boll, rutschkana, "arbeta"
- Konstruktionslek: bygga med klossar, tågbanan, duplo, kobja, naturmaterial, rita och måla
- Rollelek: lek med utklädningskläder - i början bara några saker som mössa, Halsband, väska
- Samspelslek och lätsaslek: prova känslor genom att slå mamma eller pappa, imitera vardagsaktiviteter som druka, laga mat, sopa, slänga saker
- Datorlek

Under trappstegen visas exempel på vad barn brukar leka

AKK-trappa

Partnerberoende kommunikation

Ovanför trappstegen visas vad föräldrarna gör

- Kroppskommunikation
- Föremål
- Tecken

Spontana handlingar

- Kroppskommunikation

- Kroppskommunikation
- Föremål
- Tecken
- Konkreta bilder och foton
- Enkla pratapparater
- Pekprat på aktivitetskartor med några få bilder

Medvetna handlingar

- Kroppskommunikation i välbekanta situationer kan barnet med ditt stöd:
- Visa/överrätta föremål, använda teckenliknande gester
- PECSa någon enstaka bilder
- Trycka på pratapparat

- Kroppskommunikation
- Föremål
- Tecken
- Konkreta bilder och foton
- Pratapparater med plats för flera ord
- Pekprat på situationskartor med fler bilder och bilder för att kommentera, fråga och säga nej

Medveten kommunikation

- Kroppskommunikation i välbekanta situationer kan barnet nu mer spontant och självständigt:
- Visa/överrätta föremål, använda gester/tecken
- PECSa några bilder
- Peka på bilder
- Trycka på pratapparat

Självständig kommunikation

- Kroppskommunikation, tecken, foto, bilder och symboler
- Pratapparater - fler rutor och sidor med möjlighet att kombinera symbolerna
- Pekprat på situationskartor med allt fler bilder, ibland fler kartor i en och samma aktivitet: Introduktion av kommunikationsbok
- Kombinera symboler - viktigt att använda ord för handlingar (verb) och olika kommunikativa funktioner (ex. fråga, berätta, skoja) till och med barnet

Symbol-kommunikation

- Kroppskommunikation i allt fler situationer kan barnet numer spontant, flexibelt och självständigt:
- Visa/överrätta föremål, teckna, peka på bilder
- PECSa med allt fler bilder
- Trycka på pratapparat med många alternativ

Under trappstegen visas hur barnen utvecklas

- Tecken, foto, bilder och symboler. Pratapparater - med möjlighet att länka olika sidor till varandra
- Organisera barnets ordförråd i pärmar, böcker, tavlor och pratapparat för att möjliggöra snabb, effektiv och självständig hantering av systemet
- Utöka ordförrådet och kombinera symboler - viktigt att använda olika kommunikativa funktioner och olika språkliga finesser t.ex. flertal, förfluten tid, framtid, frågeord

Symbol-kombination

- Kombinerar gester, tecken, bilder, symboler och ljud till flerordsmeningar
- Barnet är nu inte så beroende av situation och stöd. Kan nu spontant, flexibelt, kreativt och självständigt kombinera olika AKK-sätt
- Barnet kan överblicka AKK-system med ett stort ordförråd

